

Časopis s podobami za slovensko mladino.

Štev. 4.

:: S prilogo „Angelček“. ::

V Ljubljani, dne 1. aprila 1910.

Leto 40.

Vesela novica.

Že je tu nedelja bela,
že je trata razcvetela,
že po njej šumi čebela —
Tonček pa bolan leži.

Oj, kako bi šel on rad
pisanih cvetov si brat
sredi pomlajenih trat;
toda on bolan leži.

Pa je ptička priletela,
se na drobno okno vsela,
pa je pesmico zapela
tako Tončku bolnemu:

„Oj, poslušaj me, ti Tonček!
Ze pomladni sije solnček,
in na tvojem oknu lonček
je že cvetek mlad pognal —

Pa poslušaj to novico:
jutri že boš šel s sestrice
rožice saditi v gredico
radosen, vesel in — zdrav!“

Tonček čul je pesem to,
zablestelo je oko,
nasmehljaj se je ljubkó,
saj že jutri bode zdrav!

Bogumil Gorenjko.

Poj mi, ptičica!

Nič ne boj se, drobna ptica,
le pripni si na drevo
mehko gnezdo za mladiče,
da goličem bo gorko.

Ljuba ptica, sladko pēvaj,
delaj, delaj kratek čas!
Vselej, kadar te poslušam,
je prijetnejši tvoj glas.

Mokriški.

Iz knjige sirot.

Josip Vandot.

IV.

eč dni je že preteklo, preden je prišel Andrejec skupaj z Nežico. V nedeljo popoldne je bilo, ko je prišla sestra obiskat Andrejca. Lepo, novo obleko je imela, in lasje so ji bili počesani lepo po gosposko. Prismehljala se je Nežica, a Andrejec-trmoglavc je sedel za hišo na debelem hladu. Zamišljen je bil in ni zapazil takoj sestrice.

„Oj, Andrejec, kaj pa ti počenjaš?“ ga je nagovorila Nežica. A Andrejec-trmoglavc je bil jezen na njo, ker se mu ni pokazala toliko časa. Molčal je in je ni pogledal.

„Kaj pa sem ti storila. Andrejec, da si zdaj jezen name?“ ga je izpraševala sestra. A ko tudi zdaj ni izpregovoril Andrejec, je nadaljevala: „Glej, Andrejec, tu v papirju imam kos kolača . . . Dali so mi ga gospa, veš, zato so mi ga dali, da ga ponesem tebi. Glej, Andrejec . . .“

Zdaj šele je dvignil Andrejec-trmoglavc glavo. Pogledal je kos kolača, ki mu ga je ponujala sestra, in obraz se mu je razjasnil. Oj, lepi in sladki kolač! . . .

Kar segel je Andrejec po njem in ugriznil globoko vanj. Potem pa je jel gledati sestrico. Jej, še lepši je napravljena kakor sodnikova Marta in še lepši so ji počesani lasje! Kar gledal jo je Andrejec, in vsa njegova jeza je minila.

„Najprvo mi povej, zakaj si zapustila teto in si šla k mestni gospe,“ je pričel Andrejec-trmoglavc. Pojedel je že sladki kolač in si obližnil ustnice.

„Zato sem šla, ker imam rada dobro gospo, in gospa imajo mene radi,“ je odgovorila Nežica. „Oh, ko bi ti vedel, Andrejec, kako lepo je tam! Kar usta bi odprl in bi gledal . . .“

„Pa te pridem obiskat, če me ne bodo gospa zapodili. Klobuk bom snel z glave, lepo po prstih bom hodil in se bom čudil. Ti, Nežica, pa mi boš pokazala vse. Kaj ne, da boš?“

„Bom. Tisto lepo knjigo ti bom pokazala. Veš, naslikani so tam ptiči in vse živali. Tudi mesta so naslikana tam — velike, velike in krasne hiše. Saj pravim, kar gledal bi ti in bi se ne naveličal.“

„Oh, to pa moram videti! To mi boš pokazala najprvo . . . Kaj pa delaš ves dan pri gospe? Pri stricu si hodila na polje; gospa pa nimajo polja . . .“

„Ej, Andrejec, dosti je dela, dosti,“ se je nasmejala Nežica. „Dopoldne grem v šolo. Opoldne kosiva z gospo; potem se pa učim. Gospa mi pokažejo potem, kako se dela toinono. Kako se delajo lepe čipke in kako se šiva. Zraven mi pa pripovedujejo lepe povesti. O mestu mi pripovedujejo in o lepi slovenski zemlji. Potem pa grem z gospo na izprehod. Veš, črez

polje do Brdov in dalje ob Rojici nazaj. Natrgava si rož in jih neseva na pokopališče — na grob mamici, očku in gospodu profesorju.“

Čudil se je Andrejec-trmoglavec vsemu temu. Ni več zameril sestrici, da je šla od strica in postala gosposka. Ni pozabila nanj. Glej, prišla je lepooblečena k njemu; kos sladkega kolača mu je prinesla, rekoč: Na Andrejec, pa ga pojej! . . . Tudi pozneje ne bo pozabila nanj. Spominjala se bo bratca, ubogega, samotnega pastirčka, ki misli tam na širni senožeti nanjo . . . Dobro se godi Nežici, tako dobro, kot bi se ji nikdar ne godilo pri stričevih. Lepo bo živela kraj mestne gospe, in žalosti ne bo nikdar k njej. Samo veselje se ji bo smejalo kroginkrog, kakor se smeje spomladí na nebu gorko solnce cvetočim senožetim v dolini.

Mislil je tako Andrejec in gledal s spoštovanjem na sestrico, ki je stala pred njim. Ponosen je bil nanjo in lahko bi jo pokazal vsemu svetu . . . Glejte, to je moja sestra, sestra Črnetovega pastirja! Ali ni gosposka? Ali nima lepega krilca in niso čipke na njem stokrat svetlejše kakor pa pri sodnikovi Marti? — Radi jo imajo mestna gospa in jo imenujejo „hčerka“. Kdo je na vasi, ki se mu godi tako dobro, kot se godi Nežici, moji sestrici, sestrici Črnetovega pastirčka? Nihče . . .

In srečen je bil tudi Andrejec, oj, srečen tako! Samo povedati ni hotel nobenemu tega, ker Andrejec je bil trmoglavec. Kdo pa je tudi izmed vseh pastirjev vriskal in prepeval tam na paši tako veselo, kakor je vriskal in prepeval Andrejec po tisti nedelji? Raj in vse na svetu so mu bile širne senožeti tam pod planinami. Znal je za vse in skoro preštete je imel črne mravlje, ki so se izprehajale po senožeti. Bog ve, kako bi gledal Andrejec, če bi moral pustiti te pisane pašnike in visoke planine? Ej, skril bi se v najtemnejši kot in bi jokal na glas — ta Andrejec trmoglavec!

Še dolgo sta se pomenkovala bratec in sestra tisto popoldne za Črnetovo hišo. Hitro je potekal čas, in ločiti sta se morala.

„Gospa me že gotovo čakajo,“ je menila Nežica. „Moram domov.“

Potisnil je Andrejec klobuček nazaj in vstal, da spremi sestrico do doma. Ponosno je korakal poleg nje in se je oziral na vse strani, če ga kdo opazuje. Tovariša — pastirja sta srečala tam sredi vasi. Pogledal je tovariš Andrejca, a Andrejec se ni ozrl nanj. Ej, kdo ima na vasi tako sestrico, kot jo ima Andrejec? Lahko je ponosen nanjo, ta Andrejec, četudi je samo Črnetov pastirček.

Do pokopališča je spremil Andrejec sestrico. Potem pa se je vrnil naglo domov. Treba je sleči nedeljsko obleko in gnati živino napajat k šumeči Pišenci. Veselo in glasno je pokal Andrejec z bičem in priganjal svoje drage znanke — krave.

„Hej, cika, he, maroga! Kam siliš z rogovi?“

Vpil je Andrejec nekaj časa. Potem pa je jel žvižgati in pokati z bičem, da se je razlegalo daleč po vasi. Vesel je bil, kakor že dolgo ne; vesel zato, ker je bila tudi sestra vesela. Oj, Nežica, ta Nežica! V nekaj dneh je postala popolnoma gosposka, in sodnikova Marta se naj zdaj skrije pred njo! Saj pravim, ta Nežica! . . .

In Andrejec je pokal še glasneje z bičem in žvižgal še glasneje in lepše. Vesel je bil; pa bi pastirček ne žvižgal glasno, če je vesel! —

Vsa vas je govorila o sreči, ki je doletela Kovačevo Nežico. Zavidali so jo vsi, zlasti šolarji in šolarice, tovariši in tovarišice male Nežice. Videli so vsi, kako se je kar naenkrat izpremenilo borno dekletce v gosposkega otroka. Njeno krilce je bilo poprej vse zakrpano, a zdaj je nosila lepo in gosposko obleko. Celo bel klobuček je imela, kadar je šla z gospo na izprehod. Gledali so jo tovariši, a še bolj so jo gledale tovarišice. Zavidali so jo vsi. Ej, dobro se ji godi, pa se ji ne bo treba truditi nikoli, kakor se morajo oni. Bogata je ta gospa, da sama ne ve, kako. In tistega bogastva bo deležna skorogotovo tudi Nežica. Saj drugače biti ne more . . .

Nagajali so ji pa součenci in tudi součenke, kjerkoli so mogli. A Nežica se jim je samo smehljala in jim ni zamerila. Le Gromov Mihec jo je enkrat razžalil tako, da so ji stopile solze v oči.

Srečal jo je Mihec tisti dan v družbi treh tovarišev. Tam na cesti je bilo, kraj cerkve. Šla je iz prodajalne, kamor je šla kupit za gospo belega kruha. Mihec se ji je pa odkril in se ji poklonil globoko.

„Dober dan, gospodična Kovačeva,“ je rekel Mihec in tovariši so se smejali. Nežica je zardela, pa ni vedela, kam bi pogledala.

„Dober dan, gospodična Kovačeva,“ je ponovil Mihec in nadaljeval: „Oj, kako so lepi, prevzeznica mestna! Klobuček imajo na glavi, pa so ležali pri Kovaču na trdi slamici. Saj pravim — he-he he . . .“

In smejal se je Mihec s tovariši in pokazal z obema rokama dolge „osle“. Nežica pa je bežala in skoro jokala je. Tako hudo ji je bilo v srcu, ker so jo zasmehovali tovariši — poredneži. A ni povedala tega nikomur, tudi gospe ne.

Od tistega dne pa ni imela Nežica več miru pred Mihcem. Kjerkoli jo je srečal, jo je dražil in zasmehoval. Neznosno je bilo Nežici to, in povedala je bratcu Andrejcu prihodnjo nedeljo vse.

Spet mu je prinesla kos kolača in Andrejec se je razveselil tam za hišo. Sedla sta na debeli hlod, in Nežica je pričela pripovedovati:

„Veš, Andrejec, da pojdem v mesto? V veliko šolo pojdem in se bom učila veliko, veliko. Učena bom kakor gospodična učiteljica . . . Gospa so rekli tako. Jeseni pa odidem.“

Gledal jo je Andrejec z velikimi očmi, a ni bil žalosten. Še celo razveselil se je. Saj bo učena sestra in še bolj bo lahko ponosen potem nanjo. Gledali jo bodo ljudje z velikim spoštovanjem in bodo govorili: „Učeno sestro ima Andrejec, Črnetov pastir, in bogato, da joj! Pač dobro mu . . .“ Vse to je mislil Andrejec in se je veselil.

„Prav je, da greš v mesto,“ je rekel Andrejec. „Veliko se boš naučila, in prijetno ti bo življenje potem . . . Samo, če boš name pozabila, Nežica . . .“

„Oj, ne bom!“ je trdila sestra. „Pisala ti bom, kako lepo je v mestu, da boš vedel tudi ti in boš vesel, Andrejec.“

In zadovoljen je bil Andrejec.

„Kaj pa, če ti bo dolgčas po domačem kraju?“ je vprašal.

„Ne bo mi, ne! Učila se bom, pa bo minul čas. O počitnicah pa pridem tako domov. Pogovorila se bova potem veliko, saj bom vedela povedati zadosti. Ti mi boš pa pripovedoval novice.“

In govorila sta in sanjala o lepi bodočnosti. Spet jima je minul prehitro čas. Spremil je Andrejec sestrico črez vas. Takrat mu je pa povedala Nežica o Gromovem Mihcu. Nasmejal se je Andrejec zadovoljno: kajti imel je Mihca že dolgo na piki. Kdo je razdril veliko mravljišče tam na senožeti, če ne Gromov Mihec? Uboge mravlje so begale kroginkrog in so se trudile dannadan, da si postavijo novo domovanje. Gledal jih je Andrejec, in smilile so se mu. Mihec pa se je morebiti smejal za grmom. — Glej, že več let je gnezdila penica v košatem grmu na senožeti. Znal je Andrejec za gnezdo in ga je čuval že dolga leta. Največje veselje mu je bilo, ko je opazoval, kako je izpeljavala starka svoje mladiče. Letos spomladi pa je izginilo kar naenkrat gnezdo, a v gnezdu so bila že drobna jajčeca. Od jeze je jokal takrat Andrejec in od žalosti. Nihče drugi ni storil tega nego Mihec, ki je pasel tiste dni v sosednem lesu... Čakaj, Mihec, še pride čas, in takrat bo račun velik!

Ko mu je torej zdaj pripovedovala Nežica o Mihcu, je spoznal Andrejec, da je prišel čas, da obračuna z Mihcem. Potolažil je sestrico in ji obljubil, da ji bo dal odzdaj Mihec mir. Bo že on govoril z njim.

„Dobro bom govoril z njim, oj, dobro,“ se je posmejal Andrejec, ko se je vračal proti domu.

Pasel je Andrejec drugi dan krave v senožeti ob šumeči Pišenci. Ležal je v travi pod visoko skalo, roke pod glavo. Gledal je v jasno nebo, ki se je razprostiralo tako visoko nad njim. Tudi na bele gore je gledal, ki so se dvigale kroginkrog v jasno nebo. Vse je bilo tiho in mirno; le zvončkljanje kravjih zvoncev je motilo tišino. Velik ptič je vzfrfotal včasih gori v grmovju in tuintam je bilo slišati votlo bobnenje — utrgal se je kamen nekje na sosedni gori pod nogo plašne divje koze in se kotalil po strmem pobočju.

Mirno je ležal Andrejec v travi. Toda naenkrat je dvignil glavo in prisluškoval. Zazdelo se mu je, da je slišal tuje zvončkljanje sem iz hoste. Pozorno je poslušal — in glej, ni se motil. Pasla se je živina za plotom v lesu, in nihče drugi ni mogel biti pastir kakor Gromov Mihec.

Razveselil se je Andrejec, da je kar poskočil s tal. Zdaj je prišla ura obračuna — oj, Mihec, pripravi se! Že dolgo te ima Andrejec na piki; pripravi se! Danes mu pač ne uideš.

Obe dlani je nastavil Andrejec k ustom in zaklical v hosto: „Ho, Mihec, ho!“

„Ho — ho!“ se je zaslišal glas iz hoste. In Andrejec je spoznal, da je Mihec tam gori. Slišal je njegov glas in bo prišel bliže. In res — kmalu se je pokazal na parobku Mihec. Obstal je tam in gledal dol na senožet.

„Mihec, oj, Mihec, pridi dol k meni!“ mu je zaklical Andrejec. Obotavljaj se je Mihec nekaj časa; potem pa se je spustil v tek po bregu. Kmalu je stal pred Andrejcem. Bil je nekoliko manjši in slabejši nego Andrejec.

Temno ga je pogledal Andrejec.

„Ti, Mihec,“ ga je nagovoril Andrejec, „ti veš, da sem večji in močnejši nego ti. Ali ni res?“

„Večji in močnejši si seveda,“ je odgovoril Mihec in se je začudil. Kaj pomeni pač to, in kaj hoče Andrejec od njega?

„Dobro, da veš,“ je nadaljeval Andrejec. „Zato ti pa rečem, da se takoj vlezi na tla. Potem pa hočem še dalje govoriti s tabo ... Ali se boš vlegel takoj!“

Bojazljivec je bil Gromov Mihec. Samo z jezikom je rad junačil in se hvalil. A v dejanju je bil velik bojazljivec. Zato se je res vlegel na tla, dasi se je dolgo obotavljal. Bal se je namreč Andrejčevih pesti.

Andrejec je pa stopil k njegovim nogam. Kakor strog sodnik je pričel govoriti: „Ali veš, Mihec, da si zloben človek? Če ne veš, ti pa povem jaz, da si hudoben. Kdo je razbrskal mojim črnim mravljam mravljišče, da begajo zdaj obupane okrog? Ti. — Kdo je ukradel siroti penici gnezdo in drobna jajčeca? Nihče drugi kot ti. — Kdo draži in zasmehuje našo Nežico na cesti? Ti, Gromov Mihec ... Priznaj takoj vse, drugače se ti bo slabo godilo!“

„Oj, Andrejec, pusti me!“ je zatarnal Mihec in sklenil proseče svoje roke. „Saj pripoznam vse ... Jaz sem razbrskal mravljišče, jaz sem vrgel gnezdo z jajčeci v vodo ... oj, jaz sem nagajal vaši Nežici. Pusti me, Andrejec, pa nikoli ne bom več storil kaj takega ...“

„Poklekni zdaj, ti Gromov Mihec, in obljubi mi, da ne boš več dražil Nežice.“

Pa je res pokleknil bojazljivi Mihec in z jokavim glasom je obljuboval; „Nikoli več, Andrejec Kovačev, nikoli več ...“

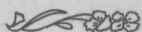
„Dobro“, je dejal Andrejec zadovoljen. „A plačilo moraš dobiti. Glej, to za podrto mravljišče ... to za gnezdo uboge penice ... a to za zasramovanje naše Nežice ...“

In dobil je Gromov Mihec tri zaušnice. Zatulil je milo in zakril z obema rokama lice. Glavo je pa sklonil še niže in je pričakoval novih udarcev. A Andrejcu se je zdelo kazni zadosti.

„Vstani in poberi se, odkoder si prišel!“ mu je zaukazal. „Pa dobro si zapomni!“ Mihec je poskočil s tal in urno kakor srna je hitel po strmem bregu proti lesu. Kmalu je izginil za grmovjem. Morda je legel na trato in si zakril obraz v travo, ker ga je bilo sram, oj, tako sram! Pretepel ga je Andrejec in se bo hvalil zdaj na vasi. Smejali se mu bodo tovariši in kazali s prstom za njim: „Glejte ga Mihca — tepen je bil, strašno tepen od Andrejca! Pa se hvali, da je junak. Ta Mihec, ta bojazljivi Mihec!“ ...

Andrejec pa se je vlegel spet v mehko travo pod visoko skalo. Lepo se je pasla živina, in Andrejec je bil ves zadovoljen. Obračunal je z Mihcem, Nežica pa bo imela zdaj mir. Nihče se ji ne bo upal reči žalbesede, ker se bodo bali Andrejca. Pretepel je Mihca, pa bi morebiti še koga ... A Andrejčeve pesti so trde. Bolje je, da smo daleč od njih in jih ne čutimo ...

(Dalje prih.)

Brez truda ni napredka.

Kako drugače pa naj rekó Hribarjevim, če ne „Hribarjevi“? Vrh prijaznega hribčka imajo čedno, belo hišico in druga poslopja, ki so potrebna vsakemu kmetiškemu gospodarju. In zato bi jim pač ne moglo biti nobeno drugo ime primernejše kot „Hribarjevi“. „Kmetje na kmetih“ so Hribarjevi. Toda tudi do mesta nimajo tako daleč, da bi ne mogel Hribarjev Francek, dasi kmetiški deček, kar od doma hoditi v mestne šole.

S sestro Roziko — kadar sta šla skupno od doma — sta šla le do pod hribčka skupaj; pri Dolinarjevem studencu sta se pa že ločila. Francek je krenil na levo v mestno šolo, Rozika pa na desno v domačo, kmetiško. Toda to se je zgodilo redkokdaj. Francek je moral namreč prej odriniti od doma, ker so se pričenjale šole v mestu uro prej kot na kmetih. Francek se je zato vsaj na jesen in pozimi že začel pripravljati v šolo, ko je bilo solnce še daleč za gorami. In tudi ni bila mala ta priprava za pot v mesto. Nihče bi ne mislil, kaj vse je bilo v njegovih čevljih. Poleg volnenih nogavic še mnogo zaplat in pol povesma slame. Zato ni čudno, da je vedno tožil, češ da mu naredi stari Fortelj vedno premajhne čevlje. Tudi obleko iz gorkega sukna so mu radi preskrbeli dobri oče, in kapa-kosmatinka mu je kaj prav hodila, kadar ga je vrhu turškega klanca srečala in pozdravila burja iz tuhinjske doline. Torbica-nahrbtnica tudi ni bila kmalu urejena in napolnjena. Razen knjig in drugih šolskih potrebščin je sprejela v svoje predale vsak dan tudi Franckovo opoldansko južino, kruh-koruzovec, suhe hruške, tudi suhi orehi so se usuli včasih iz nje pod šolske klopi, ali pa je zadehtelo jabolko po šoli, ko je jemal Francek iz nje svojo šolsko ropotijo pred poukom.

To je bila Franckova opoldanska hrana, katero je použil v šoli med dopoldanskim in popoldanskim poukom.

Ker v mestnih šolah traja pouk popoldne dalje kot v kmetiških, zato jo je Francek primahal domov v dobrem mraku, kot je tudi odrinil od doma v jutranjem mraku. Tako je bilo v navadnih zimskih dneh. Kadar je pa naletaval sneg, tedaj je bilo pa še hujše. Toda Francek ni odnehal od vsakdanjega obiska šole. Kolikokrat so vpregli oče v takih dneh konja v snežni plug in orali sneg proti mestu, da je mogel Francek v šolo.

Kako je neki mladi Hribarček napredoval v šoli? Radovedni ste, ker je moral toliko časa porabiti samo za pot v šolo in iz šole.

Prve dni mestnega šolanja mu je bilo kaj neugodno med novimi sošolci, ki so znali že nemške črke in nekaj nemških besed, o čemer ni imel Francek niti pojma. Toda ko se je polagoma privadil, mu je šlo učenje tako od rok, da je do Božiča dal v koš že vse svoje gosposke sošolce Bil je veselje učiteljev in dika vse mestne šole.

Čudno to, da mestni šolarji, ki so imeli šolo tako blizu in pa časa za učenje veliko več kot Francek — pa so se dali posekati od njega. Pač

V šolo se odpravlja

velja tudi tukaj, da brez truda ni napredka. In res se opazuje vedno, da oni dijaki, ki se imajo boriti z večjimi zaprekami, bolj uspevajo v šoli; oni pa, ki imajo ugodno življenje, pa zaostajajo.

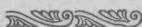
To se je opazilo tudi na Francku.

Izdelal je nižje šole v malem mestu. Dali so ga potem starši v višje šole v večje mesto. Ondi je užival vse udobnosti mestnih dijakov, imel redno hrano, do šole ne daleč in lepo pot, ni mu bilo treba na vse zgodaj v temi v šolo in v mraku nazaj, ni grudil opoldne suhih hrušek in otepal koruznega kruha — toda tudi v šoli mu ni šlo več tako kakor v dobi suhih hrušek in kruha-koruzovca.

Niso se izpolnili vsi upi, ki so jih gojili učitelji njegovi v malem mestu. Vendar pa je postal, kar so pričakovali od njega starši in domači. Pa tudi starši in domači bi bili upali zaman, ko ne bi bil Francek „Hribarjev“ vsaj v prvih letih svojega šolanja.

Je že tako! Smreka v mrzli višavi naredi trdnejši les kot ona v gorki nižini; žito v bistrh višinah daje bolj kleno zrnje kot v mehkih nižinah; kamen se obrusi v gorskem potoku in ne v blatni mlakuži; iz človeka se pa naredi kaj veljavnega in koristnega prej v trpkem boju kot v brezskrbnem blagostanju.

F. G.

Ubit vrček.

Z lahnim vrčkom stopa varno
božje Dete po stezici,
zlati žar nebeške luči
mu poljublja rožni lici.

Glavico, posuto s kodri,
lahen rajski svit odeva,
iz oči neskončno lepih
čistost najčistejša seva.

Limbar beli ga pozdravlja,
cvet ob cvetu se mu klanja.
„Ave, ave, naš stvaritelj!“
palma vitka mu pozvanja.

In z usmevom ljubkonežnim
mali Jezušček odzdravlja;
v levi vrček, a desnica
tu intam kaj blagoslavlja.

Pri studencu! — Valčki čisti
se smehljajo mu naproti.
Skloni se — a vrček zdrkne —
in razbit leži ob poti.

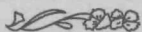
Rožno se zalije lice,
milo ustna se zaokroži:
„Mamici ponesem vode,“
dé in že desnico proži.

V krilce zajme iz studenca,
proti domu urno speje;
pa poslušaj jasno petje,
ki izgublja se med veje.

Že doma! — K Mariji stopi:
„Mamica, odpusti, prosim,
vrček zdrknul je iz roke,
saj lahko ti v krilcu nosim.“

Ostrmi deviška mati
in poboža Dete svoje,
njena duša pa iskreno
novo hvalnico zapoje.

S. Elizabeta.

Med mladimi zajčarji.

Spisal Ivan Kranjskogorski.

III.

Pred nekaj leti v Rutah sploh niso imeli nikjer domačih zajčkov. Noben gospodar jih ni maral rediti, dasiravno bi jih bili imeli otroci tako radi. Vse so odpravili, kar so jih imeli, in nihče ni maral več slišati o njih. Vsak je rekel, da mu delajo preveliko škodo v hlevu. Res so napravili zajčki po hlevih mnogo škode. To pa samo zato, ker jih niso znali rediti.

Poprej so jih redili samo v hlevu, kjer so svobodno skakali po gnoju in se vsi pomazali. Toda zajčki ne marajo živeti skupno z drugimi domačimi živalmi v širnih prostorih. Tudi imajo navado, da kopljejo dolge rove v zemljo. Ti rovi so njih pravo bivališče. Tam prenočujejo in skrivajo svoje mladiče. Samo kadar se jim oglasi želodček, ali kadar bi se radi poigrali, zapuste temne podzemeljske rove in pridejo iskat hrane.

Svojih naravnih navad seveda zajčki tudi niso mogli opustiti, ko so jih ljudje redili v prostornih hlevih pri govedu; saj so tudi tukaj živeli bolj kot napol divje. Tudi tu so hoteli imeti svoje brloge. Zato so kopali mnogoštevilne rove v zid in v prstena tla. To je bilo gotovo v veliko škodo, in ni čuda, da so se jeli ljudje jeziti čeznje. Saj jim takrat tudi niso prinašali posebnega dobička, ker jih niso mogli tako krmiti in vzrejati, kot bi bilo potrebno in dobičkonosno. In sčasoma so odpravili vse zajčke.

Pred nekaj leti pa je prišel v Rute neki gospod iz mesta. Sklical je vse vaše gospodarje ter jim pravil, kako veliko koristijo domači zajčki, če se zna prav ravnati z njimi. „Vi ne znate zajčkov prav rediti,“ je rekel gospod, „zato ste imeli škodo pri njih, in so se vam pristudili. V hlevu jih ne smete imeti, da prosto okrog letajo in kopljejo rove, ampak rediti jih morate v lesenih zajčnjakih. Tu ne morejo kopati in jim tudi ni treba, ker ima itak vsak zajčji par zase svoj brlog.“

Razlagal jim je gospod na dolgo in široko, kako morajo narediti zajčnjake, da se zajčki v njih dobro počutijo, in kako morajo zajce krmiti in vzrejati, da postanejo veliki in težki. Tudi jim je pravil o boleznih, ki napadajo domače zajce, in kako je treba živalce zdraviti. Meso je dandanes drago. Revni ljudje, ki si težko zaslužijo denar, ga še ob nedeljah ne morejo kupiti. Če bodo pa redili domače zajčke, kakor jim svetuje on, bodo lahko jedli vsako nedeljo mastno pečenko. Pa tudi denarja si bodo lahko prislužili pri njih, saj vzdrževanje zajčkov na deželi ne stane skoraj nič.

Tako jim je pravil tisti gospod. Gospodarji pa so zmajevali z glavami in niso hoteli zajčkov.

„Zajcev pa ne, teh pa ne! Čemu nam bodo?“

Tako so govorili in odšli domov. Gospod iz mesta je bil raditega silno žalosten.

„Saj meni ne škodujete,“ je rekel, „če jih nočete. Škodujete samo sebi. in prav radi tega sem žalosten, ker sebi škodujete. Hotel sem vam dobro.“

Samo gospod učitelj in Drejčkov oče sta mislila drugače nego drugi možje. Sklenila sta, da bosta takoj začela rediti zajčke. Poskusila bosta, če bodo njima res toliko koristili, kot je pravil gospod iz mesta.

Na ta način so dobili pri Seljanovih dva lepà bela zajčka. Drejček ju je bil ves vesel in kar ločiti se ni mogel od nju. Oče so mu ju izročili v varstvo in ga poučevali, kako mora ravnati ž njima. V nekaj mesecih se je njih število že izdatno pomnožilo.

To je bilo pred tremi leti.

Od tistega časa pa so Seljanova mati prinesli vsako nedeljo zvečer namesto močnika mastno pečenko na mizo. Dišala je tako sladko okoli hiše, da je izvabila Seljanovega soseda prav do vrtna ograje.

Duhal je in duhal in ta duh mu je bil kaj pogodu.

„Seljanovim gre pa dobro, pečenko pečejo,“ si je mislil in spet duhal.

„Sss, sss,“ mu je sikalo po nosu, ko je vlekel skozi njega prijetni vonj. Tako mu je ugajal, da bi bil šel najrajši k Seljanovim in poskusil tisto lepodišečo pečenko.

A tu pridejo sosedova mati na prag in pokličejo gospodarja k večerji. Šel je in vsedel se za mizo. Komaj je zajel nekaj žlic močnika in mleka, že je položil žlico nazaj na mizo. Ni mogel jesti močnika, ker ga je prijetni vonj iz Seljanove kuhinje popolnoma prevzel.

„Močnik in mleko, o to je dober dar božji,“ si je mislil, „a ob nedeljah, ko je Gospodov dan, bi bilo prav, če bi si tudi kmet privoščil kaj boljšega — tako kakor Seljanovi.“

Drugo nedeljo ga je že spet privabil duh iz Seljanove kuhinje k plotu. Spet ni mogel večerjati doma močnika, ampak je popil samo mleko, ker mu je rojila ves čas po glavi pečenska. Vpraša gospodinjo, zakaj so Seljanovi v zadnjem času tako gosposki, da vsako nedeljo pečejo pečenko.

„I zakaj,“ je rekla gospodinja, „domače zajčke imajo, pa jo lahko pečejo vsako nedeljo. Tudi za nas bi bilo prav, če bi imeli zajčke!“

„O prav, prav! Takoj si jih moramo tudi mi nabaviti, ker tudi jaz bi rad jedel pečenko ob nedeljah, ko je Gospodov dan.“

„No in poglej, koliko še povrh zasluži Seljanov Drejček pri njih. Do sedaj je shranil že štirideset kron v nabiralniku, če bo šlo tako naprej, bo enkrat še bogat mož. Prav bi bilo, če bi si tudi naši otroci kaj prihranili!“

„Hm, hm,“ je djel sosed in takoj drugi dan prosil Seljanove, naj mu prodajo dva zajčka, ker bi jih tudi on rad redil. Prodali so mu enega, drugega pa gospod učitelj, ki jih je imel že jako veliko.

Na ta način se je začela širiti po celi vasi reja domačih zajčkov. Ljudje so spoznali, kako koristna je ta lepa živalca, če se prav ravna ž njo. Skoraj pri vsaki hiši so potem imeli zajčke, ker vsak je rad užival pečenko ob nedeljah. Saj je nedelja Gospodov dan in ta dan se mora tudi z boljšim poslaviti.

Gospod učitelj je večkrat sklical gospodarje skupaj in jih učil, kako morajo ravnati z zajčki. Kajti človek si ne more vsega na enkrat zapomniti.

In zajčke prav vzrejati ni tako malenkostna reč, mora se precej vedeti. Pa tudi po hišah je hodil gospod učitelj, da se je sam prepričal, če ljudje prav rede zajčke.

Vselej je najbolj pohvalil Seljanove, posebno Drejčka. On je bil pa tudi v resnici najbolj izurjen in vesten zajčar v celi vasi. Vedel je veliko, zlasti kako se morajo zajčki krmiti in kakšni morajo biti zajčnjaki. Vsega pa, kar mora znati pravi zajčar, seveda še ni mogel vedeti, ker je bil še premlad.

Kako koristne živalce so domači zajčki, to je zdaj vedela cela vas. Otrokom so se tako priljubili, da niso mogli več biti brez njih. Saj so vendar tako zabavni. Veselo skačejo po zeleni trati in zadovoljno zobljejo sočno muljavo. Poprej so imeli otroci različne igrače, da so si delali kratek čas in veselje. Imeli so lesene vojake, konjiče, ki piskajo, in take reči. Zdaj so pa imeli žive zajčke, lepe bele zajčke in ti so jim delali največje veselje. Postavljali so se na zadnje noge, merili s prednjimi kot vojaki, ki hočejo streljati, potem se pa skrivali med travo.

Vsi otroci v vasi so že imeli zajčke, in vsakemu so donesli že kaj koristnega in lepega: kučmo ali klobuk ali pa škornjice za zimo. Zato se ni čuditi, da so govorili otroci najrajši o svojih zajčkih in da so bili tako ponosni nanje.

Samo Citrarjev Tine je bil tih in žalosten, kadar so govorili o njih, ker jih samo še on ni imel, dasiravno je tako hrepenel po njih. A zdaj se je izpolnila tudi njemu srčna želja; tudi k njemu pride veselje na zeleno trato za hišo.

Tisti dan, ko so mu obljubili Seljanova mati dva zajčka, je prišel vriskaje domov. Ljudje so ga ustavljali in izpraševali, zakaj je tako vesel. On pa jim je ponosno odgovarjal, kaj je vzrok njegovemu veselju.

Še tisti dan je z očetovim dovoljenjem izbral na skednju močne deske za zajčnjak. O ta zajčnjak, ta mu bo še delal preglavice! Pozno v noč je mislil in študiral, kako bi ga napravil. Dve celici bo treba narediti, za vsakega eno. Kako naj bodo dolge in široke? Vprašal bo Drejčka. Še bolje pa bo, da vzame merilo in sam izmeri Drejčkove celice, ker hoče imeti prav take zajčnjake, kot jih ima Drejček.

Tako je premišljeval Tine in dolgo ni mogel zaspati. Premetaval se je na postelji z ene strani na drugo še pozno v noč. Slednjič so mu padle oči skupaj, a še v spanju so mu hodili zajčki po glavi.

Sanjalo se mu je, da je ugrabila roparska zver njegovega zajčka. Dirjal je za njo med trnjevim grmovjem, ki mu je trgalo srajco in ga krvavo ranilo, in klical je na ves glas:

„O zajček, srebrnosrajček!“

Kar naenkrat zagleda zver, ki je nesla njegovega zajčka v gobcu in dirjala ž njim čez planjavo. Tine se spusti za njo, že je blizu nje, že se skloni, da jo zagradi za vrat in otme ubogega zajčka — a pri tisti priči se odpre brezдно, in zver smukne vanje. Tine se je lovil z rokami, da bi še on ne padel v prepad, pa bilo je prepozno. Že se je zgrudil v globočino. Zaječal je in zakričal:

„Pomagajte, pomagajte!“

Priletel je na dno brezdna in čudno — nič se ni udaril. Ozre se in pred sabo zagleda čudnega majhnega moža. Ves je bil rdeč, samo brado je imel belo, iz oči pa mu je švigal zelen plamen. Tine je hotel zbežati, a niso ga nesle noge; še z mesta se ni mogel geniti. Rdeči mož pa je stegnil kosmato roko po njem in ga hotel zagrabit. Tineta je obšla groza, in na vse grlo je zaklical:

„Pomagajte, pomagajte!“

V tem trenutku pa se je prebudil. Pri postelji so stali mamica s svečo v roki in ga tresli za ramo.

„Kaj pa ti je, otrok, da tako kričiš?“

„O mamica,“ je vzkliknil Tine ves vesel; vesel, da ni res, kar se mu je sanjalo.

„Sanjalo se mi je, da sem padel v globoko brezno. Tam pa me je hotel požreti mož, ki je bil ves rdeč, samo brado je imel belo. O mama, to je škrat, ki je ves rdeč, škrat je, škrat!“

Mati so ga mirili. Pokrižali so ga na čelu in pokropili z blagoslovljeno vodo, potem pa šli spat. Tine je pozabil strah in se kmalu zazibal v sladko spanje.

(Dalje.)

Večer.

„O mamica, povejte,
li pot gre do neba,
kjer sanja blede luna,
in zvezdič roj miglja?“

Strašno je to visoko
od zemlje do nebes —
gotovo naše cerkve
je stolpov sto in čez.“

In mamica v naročje
si sinka posadí,
ga v ličece poljubi,
mu to odgovori:

„Prav praviš, sinko dragi,
je stolpov sto in čez
do migljajočih zvezdic,
do jasnih gor nebes.“

A če boš rad ubogal,
potem pa kratka pot
bo enkrat tvoji duši
tja do nebes odtod.

Saj blago, čisto dušo
z doline te solzà
kot blisk ponese angel
nad zvezde do Boga.“

J. G.

∴ LISTJE IN CVETJE ∴

Mladi zvezdoznanec.

(Konec.)

Zvezdoznanstvo, zvezdarna. Nauk, ki nas uči o gibanju in naravi nebesnih teles, imenujemo zvezdoznanstvo, astronomijo. Zvezdoznanstvo velja za najstarejšo vedo. Vsi narodi, ki so slavni v zgodovini, so se pečali tudi z zvezdoznanstvom. Splošno je bilo opazovanje neba in zvezd v starih časih bolj razširjeno kakor dandanes. Tudi preprosti ljudje so nebo bolje poznali kakor dandanes marsikateri izobraženec. Takrat namreč niso imeli ur, ki bi se dale tako preprosto naravnati in ki bi kazale čas, kakor ga kažejo nam. Ljudje so si morali čas sami računati in zato opazovati dnevni in letni tek nebesnih teles, zlasti solnca in lune. Seveda zakonov gibanja nebesnih teles in njih narave niso poznali.

Pri starih Egipčanih, Babiloncih in Kaldejcih so se modrijani temeljito bavili z zvezdoznanstvom. Sestavili so obširne zapiske za opazovanje neba. Znali so preračunati solnčne in lunine mrake. — Pri Grkih je učil najprej modroslovec Pitagora, da je zemlja okrogla. V 3. stoletju pred Kristusom je Eratosten v Aleksandriji preračunal velikost zemlje. Aristarh (okrog l. 250. pred Kr.) je učil, da je solnce mnogo dalje od nas kakor luna. Sto let za Aristarhom je Hiparh preračunal oddaljenost lune od zemlje na 59 zemeljskih polumerov. V 2. stoletju po Kristusu je Ptolomej izdal knjigo, v kateri je izumel celi svetovni sestav. Njegov nauk je imel veljavo celih 14 stoletij. Učil je, da je zemeljska obla središče svetovja, okrog zemlje se sučejo solnce, luna in zvezde v okroglih potih, zemlja sama pa da stoji mirno in nepremično. Z bistrournimi računi je izkušal Ptolomej razložiti premikanje naših velikih planetov na nebu. — V Kini so baje okrog l. 3400. pred Kr. začeli proučevati zvezde. Ondi so za l. 2697. pr. Kr. prvič preračunali solnčni mrak. Ko je okrog l. 2156. nastopil zopet solnčni mrak, ki ga cesarski zvezdoznanci niso napovedali, je dal cesar Tšong-Kang zvezdoznanca Hi in Ho usmrtiti. Od l. 2500. so ohranjena nebesna opazovanja v Kini, iz l. 2296. pr. Kr. je prvo opazovanje repatice.

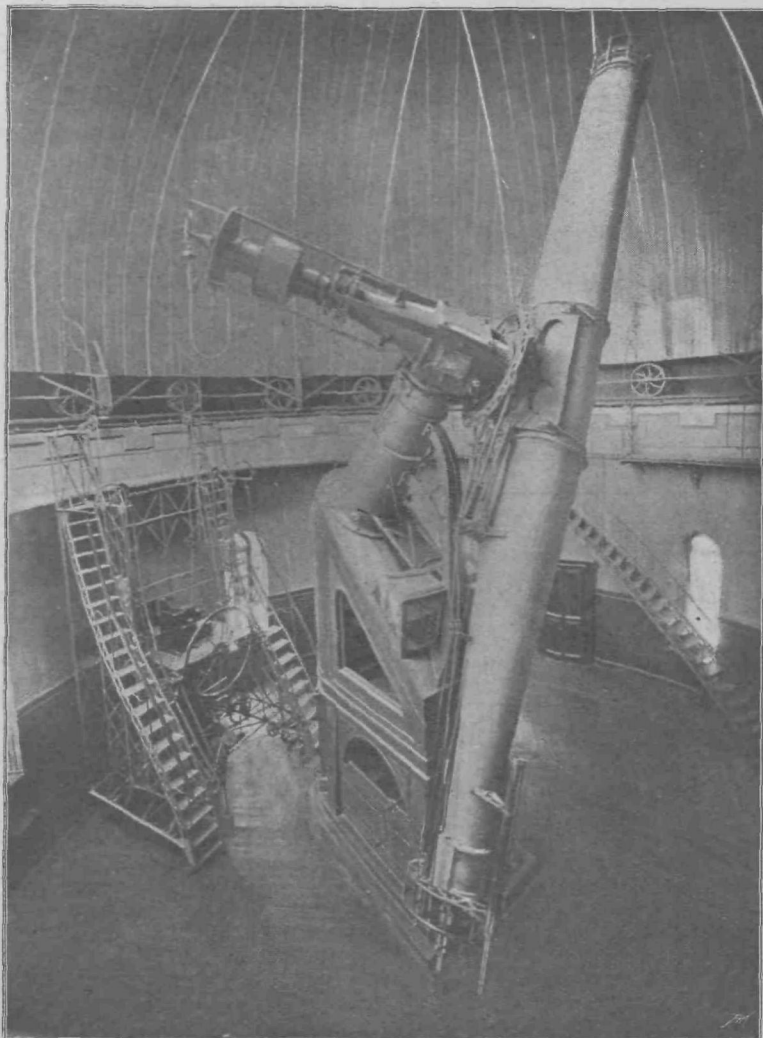
V srednjem veku so učili zvezdoznanstvo v cerkvenih šolah na podlagi starih raziskovanj in Ptolomejevega svetovnega sestava, šele v 13. stoletju so se pridružile svetne šole. V tem času pa ni bilo mnogo znanstvenega napredka v tej vedi.

Na vzhodu so zlasti Arabci mnogo storili za zvezdoznanstvo. Znanstvena dela starih Grkov so dali arabski vladarji prevesti na arabski jezik. Imeli so celo zvezdarne, seveda s preprostimi pripomočki.

V začetku 16. stoletja je prišel v zvezdoznanstvo velik preobrat. Staremu Ptolomejevemu nauku, da je zemlja središče svetovja, se je začel rušiti temelj. Stolni korar v Frauenburgu Nikolaj Kopernik (1473—1543) je učil, da je solnce središče našega osolnčja in da se zemlja, kakor tudi drugi planeti, vrti okrog solnca. Zemlja se zasuče v 24 urah (dan) okrog svoje osi, v $365\frac{1}{4}$ dneva (leto) okrog solnca. Za svoj nauk Kopernik sicer ni mogel navesti neomajanih dokazov; te so našli šele poznejši zvezdoznanci in matematiki. — Janez Kepler (1571—1630) je našel važne zakone zvezdoznanstva in učil, da so pota planetov elipse. — Izak Newton (1642—1727) je podprl Keplerjeve

zakone z dokazi in našel splošno svetovno silo, težnost, ki urejuje gibanje in medsebojno razmerje nebesnih teles.

Odločilnega pomena je bilo za zvezdoznanstvo, da so iznašli v prvih letih 17. stoletja daljnogled. Ta šele je odkril nova čuda našega neba in kolikor bolj so mogli v poznejših stoletjih do najnovejšega časa izpopolnjevati daljnogled, toliko več je napredovalo zvezdoznanstvo, zlasti, ko so se daljnogledu

Slika 7.

pridružile še druge priprave, po katerih je mogoče meriti svetlobo zvezd, iz luči solнца in zvezd sklepati na sestavine nebesnih teles. O iznajdbi daljnogleda pripoveduje pravljica, da so ga iznašli otroci, ko so se igrali z brušenimi stekli, lečami, in jih slučajno tako sestavili, da so skozi nje videli petelina na zvoniku mnogo bliže. Prvi daljnogled je napravil l. 1608. na Nizozemskem Janez Lipperskey. Matematik Galilei je l. 1610. s svojim daljnogledom odkril štiri Jupitrove mesece. To je bil prvi uspeh daljnogleda za zvezdoznanstvo.

Zvezdoznanstvo je do našega časa doseglo veliko popolnost. Po vsem svetu so urejene krasne in mogočne zvezdarne, na katerih proučujejo zvezdoznanci zvezdnato nebo. V Avstriji imamo najlepše urejeno c. kr. zvezdarno na Dunaju. Slika 7. kaže kupolo te zvezdarne z velikanskim daljnogledom. Zgornja leča tega daljnogleda meri 27 col. — Daljnogledom se dandanes pridružuje tudi fotografija. S pomočjo fotografije so napravili zvezdoznanci že mnogo novih najdb na zvezdnatem nebu. Kar ne pokaže več daljnogled, mnogokrat še točno zariše fotografija. Mnoge zvezdarne so si stavile zato skupno nalogo, da bodo izvršile fotografije vsega neba.

Sklep. V sestavkih pod naslovom „Mladi zvezdoznaneč“ je hotel „Vrtec“ mladim čitateljem vzbuditi veselje za opazovanje zvezdnatega neba. Zvezdoznanstvo je lepa veda. Odkriva nam zlasti krasni red, ki vlada med nebesnimi telesci. Nikjer ni slučaja, vse se vrši po strogih zakonih, ki jih je vsemodri in vsemogočni Stvarnik položil v svoje delo. Zato je pa človeški um le s težkimi matematičnimi računi mogel prodreti v skrivnosti zvezdnatega neba. Vse stvarstvo oznanja mogočnost in lepoto božjo, toda nikoli nam božja neskončnost in veličina tako jasno ne stopa pred oči, kakor takrat, ko se zamislimo v čuda nébesa. Veliki zvezdoznaneč Kepler je končal svojo knjigo z besedami: „Zahvalim te, moj Stvarnik in Gospod, da si mi pokazal to veselje nad tvojim stvarstvom in da se morem čuditi delom tvojih rok.“ Mi pa sklenimo z besedami kralja Davida: „Hvalite Gospoda sonce in luna; hvalite ga vse zvezde in luč.“ (Ps. 148.)

Jos. Dostal.

Rešitev piramide v št. 3.

Prav so uganili:
 a Čop Minka, učenka četrtega razreda v Mostah pri Žirovnici; Kumar Rudolf, učenec IV. razr. v Ljubljani; Zacherl Franček, učenec v Ljutomeru; Stelé Janko, Žargi Maks in Kosak Pavel, učenci četrtega razreda v Kamniku; Pustišek Mihael na Zdolah pri Kozjem; Lončarič Drago, učenec slov. trgovske šole v Ljubljani; Svetič Beti, Knapič Mici, Lukač Fani, Trobej Ilka, Piano Anica, Erhartič Milena, Tržan Ivanka, Marinc Mimika, Presker Marica, Kač Tonika, Rajh Julka, Jurgl Tončka, Vrečko Cilka in Marica, Počan Marija, Riepl Ivanka, učenke VIII. razreda pri čč. šolskih sestrar v Celju; učenke IV. razreda v Fari pri Kostelu; Karba Inka, učenka V. razr. v Ljutomeru.

Odgovor na šaljivo vprašanje v št. 3.

Ce se posoda z vodo dene v rešeto!

Prav so rešili: Čop Minka, učenka IV. razr. v Mostah pri Žirovnici; Kumar Ru-

* Pravilna je seveda tudi rešitev „Če se dene led v rešeto.“

dolf, učenec IV. razreda v Ljubljani; Zacherl Franček, učenec v Ljutomeru; Stelé Janko, Žargi Maks in Kosak Pavel, učenci IV. razr. v Kamniku; Magdič Ig., Majcen Jak., Topolnik M., Herbst F., Brumen F., Heric J., Kolmanič M., Slavič A., Novak A., Štampar F., Kardinar F., Gottlich M., učenci V. razreda; — Kolar Angela, Vrabl Jozefa, Farkaš Mar., Skuhala Jozefa, Škrjanec Fer., Jurinec Fr., Donža Mar., Markovič Alojzija, Bratina Ter., Križan Mat., Rožman Ivana, Kosi Roz., Slavič Jul., Belec Mar., Onišak Fr., Kardinar Mar., Prelog Mar., Skuhala Mar., učenke V. razreda pri Sv. Križu na Murskem polju; Pustišek Mihael na Zdolah pri Kozjem, Lončarič Drago, učenec slov. trgovske šole v Ljubljani; Svetič Beti, Knapič Mici, Lukač Fani, Trobej Ilka, Piano Anica, Erhartič Milena, Tržan Ivanka, Marinc Mimika, Presker Marica, Kač Tonika, Rajh Julka, Jurgl Tončka, Vrečko Cilka in Marica, Počan Marija, Riepl Ivanka, učenke VIII. razreda pri čč. šolskih sestrar v Celju; učenke IV. razr. v Fari pri Kostelu.

Listnica uredništva.

Opetovano prosimo cenjene sotrudnike, naj nam blagohotno oprosté, če se natis njihovih spisov kaj zakasne, ker radi tesnega prostora ni mogoče vselej ustreči, zlasti pri daljših sestavkih. Kar je dobrega in porabnega, pride polagoma vse na vrsto. — Tudi letna naročnina še ni vsa poravnana. Prosimo torej, naj se nam v kratkem dpošlje, kjer je kaj zakasnelega.

„Vrtec“ izhaja 1. dné vsakega meseca in stoji s prilogo vred za vse leto 5 K 20 h, za pol leta 2 K 60 h — Uredništvo in upravništvo Sv. Petra cesta št. 78 v Ljubljani.

Izdaje društvo „Pripravniški dom“. — Urejuje Ant. Kržič. — Tiska Katoliška Tiskarna v Ljubljani.